چاوخشاندنێك بە تاقیکردنەوەی ناوکەیی کۆریای باکوور و پرۆژەی ئەتۆمی رژێمی ئێران

وەرگێڕ: بێهروز

نیزیك بە ساڵێك بەر لەئێستا بڵاوکراوەکانی نێودەوڵەتی رایانگەیاند کە کورەی باکوور یەکەم تاقیکردنەوەی ناوکەیی خۆی لەکاتی دیاری کراو بە سەرکەوتووی ئەنجام داوە. بەدوای ئەو هەواڵە دا کارناسانی میکانیکی و نیزامیش رایانگەیاند کە تەوژمی ئەو تەقینەوە بە هێز نەبووە و تەنانەت هێندێك بڵاوکراوە ئیشارەیان پێ کردبوو کە ئەو تەقینەوە لەبنەرەتدا ناوکەیی نەبووە. لەلایێکی دیکەوە بڵاوبوونەوەی رادیۆ ئەکتیو لەشوێنی تەقینەوەکە و ڕادەی تەوژمەکەی سەلمێندراوە. لەدوای ئەو روداوە هیچ جۆرە باس و بەراوەردێك لەبارەی ڕادەی تەوژم و بڵاوبوونەوەی تیشکی رادیو ئەکتیو و باقی تایبەتمەندییەکانی ئەو تەقینەوە لەهیچ بڵاوکراوەییێکدا باسی لێ نەکرا. هەر ئەوەندە نەبێ کە تاقی کردنەوەیەکی ناوکەیی بە تەوژمێکی کەم باسی کرا. لەساڵانی رابردوو وەڵاتانی خاوەن توانای جیهان زانیاریان لەتێکۆشانی ناوکەیی کورەی باکوور هەبوو، وە بە هەڕشەی نیزامی و هەڵسورانی سیاسی و ئابلۆقەی ئابووری هەوڵێکی زۆریان دا کە رێگە لەو وەڵاتە بگرن کە درێژە بە لێکۆڵینەوەی ناوکەیی نەدا و تەیار نەبێ بە بۆمبی ئەتۆمی، بەڵام وەك دیمان ئەو هەڵسوورانانە بێ سوود بوو و سەرئەنجام کوریای باکور کارێك کە دەیویست کردی و یەکەمین بۆمبی ئەتۆمی خۆی تاقیکردەوە. چەند مانگ لەیەکەم تاقی کردنەوە تێنەپەریبوو کە بڵاوکراوەکان رایگەیاند کە کورەی باکور لەبارودۆخێکی تایبەتدا ئامادەیە دەست لە تێکۆشانی نیزامی ناوکەی هەڵگرێ و لەگەڵ وەڵاتانی گەورەی جیهان لەوبارەوە ووتووێژ بکات.

ئامانجم لەنووسینی ئەو بابەتە روون کردنەوەی ئەو هەل و مەرجەیە کە کورەی باکوور تاقیکردنەوەی ناوکەیی ئەنجام داو رازی بووبە بە وتووێژ. پێویستە ئەوەش بزانین کە ئەو تاقیکردنەوە چ ئاکامێکی بۆ رژێمی ئاخوندی دەبی کە ئێستا خەریکی پالاوتە کردنی ئۆرانیومە.

بەشەکانی پێك هێنەری بۆمبێکی ئەتۆمی:

بۆ شارەزایی زیاتر لەوەی کە بۆمبێکی ناوکەیی چۆن دروست دەکری؟ لەشکلێکی ئاساوادا بناغەی بۆمبی ئەتۆمی لەسێ بەشی جیاواز لەیەکتر دروست دەکرێ کە بریتیە لە، ئۆرانیومی پالاوتە کراوی ٢٣٥ لەگەڵ(پلۆتۆنیومی ٢٣٩) بە رادەی پێویست کە بۆ تەقینەوە و ئازادکردنی وزەی وێرانکەر و تیشکی رادیۆ ئەکتیووهەروەها مادەی تەقینەوەی بە هێز بۆ وێنە لەجۆری تی ئین تی بەرادەی ٥٠٠ کیلۆگرەم وەك تەرەقەی تەقینەوەکە و دیوارەی بۆمب (ئەمە وێنەی یەکەم)

ئۆرانیومی پالاوتە کراوی ٢٣٥ بە پێوانەی بەرز بۆ وێنە زیاتر لە(٨٠٪)، خاڵی سەرەکیە بۆ دروست کردنی بۆمبێکی ئەتۆمی بەو پێیە وادەروانین کە بۆمبی ناوکەیی کوریای باکور خاوەنی ئەو برە ئۆرانیومە پالاوتە کراوە بووە. شوێنەواری تی ئین تی لە بۆمبێکی ناوکەییدا کاریگەری خۆی هەیە، لەبەر ئەوەی لەوزەی (ئینرژی) ئازادکراوەکەی بۆ شکاندنی چەند ئەتۆم و ئۆرانیوم لەبۆمبێکدا کەڵکی لێ وەردەگیرێ. ئەگەر ئەو پرۆژەیە سەرکەوتو بێ، ئەو کات لەهەر ئەتۆم ئورانیومێکی شکێندراو ٢ تا ٣ زەرە نۆترۆن ئازاد دەبێ کە ئەو نوترۆنانە دەبنە یارمەتی دەرێك بۆ ئەوەی باقی ئەتۆمەکانی ئۆرانیوم بشکێن. بە واتایێکی دیکە کاردانەوەێکی دژکردەوی زنجیرەیی لە ئەتۆمەکانی ئۆرانیوم روودەدا و لەماوەیێکی کورتدا وزەی ئازادکراو لەلەت بوونی ئەتۆمەکانی ئۆرانیوم دەبێتە هۆی تەقینەوەی ناوکەیی. دیارە گەلاڵە داریژەران و دروستکەرانی بۆمبی ئەتۆم پێشتر حیسابی خۆیان کردووە کە ڕادەی مادەی تەقینەوە ئەبێ چەند بێ کە وزەکە یان لەدوای تەقینەوە بتوانێ ژمارەی ئەتۆمەکانی ئۆرانیوم لەت بکات. ئەوەی کە لەو قۆناغەدا جێگەی بایخە، بە دەست هێنانی وزەی پێویست لەمادەی تی ئین تیدایە، کە لە کورترین ماوەی تەقینەوەکە داهەیە. واوێ دەچێ کە دروستکەرانی بۆمبی ئەتۆمی کورەی باکور لەو بارەوە کێشەیان نەبووە و توانیویانە ڕادەی وزەی پێویست لەمادەی تەقینەوە بۆ یەك کات(کەمتر لە هەزارۆمی چرکە) حیساب بکەن. پێستی روی دەرەوەی پارێزگاری بۆمب گرینگی خۆی هەیە. ئەو پێستەیە رێگە لەبەفیرۆچوونی نوترۆنە ئازادکراوە سەرەتاییەکان لە ئەتۆمە شکێندراوەکانی ئۆرانیوم دەگرێ. ئەوانە جارێکی دیکە دەچنەوە ناو ئاپۆرەی ئۆرانیومەکان تا شکاندنی ئەتۆمی ئۆرانیومی قۆناغی دوایی روو بدا. بەو پێیە دەبێ ئەو پێستەیە و رووی دەرەوە قایم و توند بێ.

شێوەی دووهەم سێ بەشە یەکەم کاردانەوەی زنجیرەیی بەو بەراوەردەی کە لێکدانی هەر نوترۆن لەگەڵ ئەتۆم یورانیومی ژمارە٢٢٣٥، ٣ نیترۆن ئازاد دەبن.

دەبی خۆراگر بێ لەبەر ئەوەی بە هۆی تەقینەوەی تی ئێن تی لەنێو نەچێ، قایم بێ لەبەر ئەوەی ووردەی نۆترۆن لەدوای وێك کەوتنی بچێتەوە ناو بۆمبەکە و کاری ڕاکێشان بە هۆی دیوارەوە ئەنجام نەدرێ و سەریەك بکەوێ و وورده نۆترۆن لە دیوارەوە ڕەدببێ کە لەئاکامدا دژکردەوەی زنجیرەیی نایێتە ئاراوە. پۆڵا (پێکهاتەیەکە لە ئاسن و ١/٧ لەسەد کەربۆن) بە تەنیا وەك دیوارە بۆ پاراستن وەڵامدەرەوە نییە، لەبەر ئەوە ئەو مادەیە لەروانگەی فیزیکیەوە خاوەنی تایبەتمەندی توندی ڕاکێشان و راوەستاوەیی بووە کە لە فیزیکدا پێی دەگوترێ(الاستیکی) و بە هۆی ئەونەوعە ئاسنە خاوەنی مادەی خۆراگر نییە. لە لایێکی دیکەوە(جۆری دووهەم) بە هۆی ئەوەی کە پۆڵا لەروانگەی فیزیکی خاوەنی ئیمتیاز گەلێکی تایبەتە، هاورێ لەگەڵ مادەی ئاسنی دیکەی وەکو نیکل، کرۆم، ئانتیمۆن، مولیبدون و هتد.. ئاسنێکیان لێ دروست دەبێ کە وەڵامدەرەوەی خواستەکانی پێویست بۆ دروستکردنی بۆمبی ئەتۆم بێ. یەکێك لەو رەوشانە کە تا ئێستا زۆر ئاسایی بوو. ئەوەیە کە پۆڵای وەکوو تۆز دەرهێناوە و لەگەڵ هێندێك لەمادەی ئاماژە پێکراو لەپلەی زۆر خواری سەرما، (لەگەڵ ژێرمنەکانی ٢٠٠ پلەی سانتیگراد) لەگەڵ یەکەدا تێکەڵی دەکەن. ئاکامی کارەکەدوایە بە شێوەی زەمەنی یانی لەفاسیلەی کاتی دیاریکراو پلەی ئەو تێکەڵە تا ١٠٠٠ پلە و زیاتریش زیاد دەکەن کە بەرهەمی ئەو کارە ئالیاژێکە زۆر قایم و خۆراگر. رادەی لەسەدی مادەی بەکارهاتوو لەئالیاژدا، ڕادەی پلەی گەرمی سەرەتا و کوتاییە و هەروەها ئەوەی کە لە چ کاتێکدا دەست دەکا بەزیاد کردنی قوناغی پلەی گەرمی، لەنهێنیەکانی پیشەیی و نیزامیە و تا ئێستا زیاتر لەچەند وەڵاتی دیاریکراو لەجیهان دا وەڵاتی دیکە دەستیان پێی نەگەیشتبوو. ئەو ئالیاژە بە جۆری جیاواز لەگەڵ باقی ئاسنەواڵەی دیکە نە تەنیا لەدروستکردنی بۆمبی ئەتۆم بەڵکو بۆ ئامادەکردنی چوارچێوەی سانتریفوژەکان و مووشەك گەلی دوورهاوێژ و دروستکردنی باقی کە رەستەگەلی جەنگی و پیشەیی کارایێکی زۆری هەیە. رەوشگەلێکی دیکە کە ئەمرۆ بۆ دروستکردنی بەدەنەی پاراستنی بومبە ئەتۆمیەکان بەکار دەبردرێ، کەڵك وەرگرتن لە ئەلکترۆ موغناتیس و تەکنیکی لەیزەرییە کە ئەوانەش بەشێك لە نهێنیەکانی نیزامن.

چونیەتی مەهار کردنی شەپۆلەکان لەئاکامی تەقینەوەی ئەتۆم

ووردبوونەوە لەشەپۆلەکانی دروست بوو لەتەقینەوەی ئەتۆمی و ئاکام وەرگرتن لەبارەی هێزی تەقینەوە، بە پێی ئەوەی کە لەبارەی تاقی کردنەوەی ناوکەیی کورەی باکور ئەنجام درا و بەرهەمەکەی روون بووە کە ئەو تەقینەوە زۆر هێواش بووە و لەوانەیە تەقینەوەیێکی ناوکەیی نەبووبێ، تەنیا پێوەندی بە لێکۆڵینەوەی نیزامیەوە نییە. لەژئۆفیزیکدا بۆ ناساندنی لایەکانی تەختی عەرز (تا قولایی بە لانی زۆر ١٠٠ میتر) رەوشێك هەیە کە لەرینەوەی تێپەر بوو واتە (seismic refracion) پێ دەڵەن. لەو رەوشەدا لە شوێنێك دا لەزەوی مادەی تەقینەوە لەجۆری دینامیت بەڕادەی چەند سەد کیلوگرام هەیە و لەماوەی ئەو زەمەنە چەند سەد کیلومیتریە دا، دەزگای ژماردنی شەپۆلەکان دادەنێن. تەقینەوەی مادەی ناوبراو دەبێتە هۆی دروست بوونی شەپۆلی لەرزە و بە تێپەربوون لە لایەکانی جۆراوجۆری زەوی و لەئاکامدا لێك کەوتنی لەگەڵ دەزگاکانی ژماردنی شەپۆلەکان، ئەو ئیمکاناتە دێتە ئاراوە کە لەرێگەی ناسینی شەپۆلە تێپەربوەکان لە بەشی جۆراوجۆری زەوی بناسێندرین. بەو پێیە هەر ویستگەییێکی ژماردنی شەپۆل و بەجیاواز لەشوێنی تەقینەوە، بە سانایی دەتوانرێ تەوژم و هێزی تەقینەوە بخرێتە بەر لێکۆڵینەوە. لە دەیەی ساڵەکانی ١٩٥٠ دەوڵەتی ئەمریکا لەو رەوشە کەڵکی وەرگرت و ژمارەیێکی زۆری لەدەزگاکانی لەرەگر، بە چۆنیەتی فیزیکی بەرانبەر(زیاتر لە ١٥٠ دەزگا و هەر دەزگاییێك هەڵگری ئەندازەی شەپۆل بۆ لای رۆژهەڵات و باکوور و باشور و قائیم) بە ناوی (seismologicalstandard system wsss (wmrldwide لەسەرانسەری جیهان دامەزراند. ئامانج لەو هەنگاوە کونترول و تومار کردنی تەقینەوەی ناوکەیی وەڵاتی شورەوی پێشوو بوو.

بارودۆخی ئێستای رژێمی ئێران لەپێوەند بە تەیاربوون بە بۆمبی ناوکەیی

لەو بارەوە راپۆرت و تەنانەت کتێبی زۆریش نووسراوە و هەمووان تا رادەیێك ئاگاداران. بەو هۆیەوە چاوێکی خێرا بە رەوشی ناوکەیی بوونی کورەی باکور خشێندرا و بە کورتی لەگەڵ بارودۆخی رژێمی ئێران بەرانبەریان دەکەین.

رژێمی ئێران بە لانی کەمەوە سێ ساڵ دوای شۆڕش بریاری دروستکردنی بۆمبی ئەتۆمی دەرکرد. ئامادەسازی و بە شێوەیێکی گشتی کارکردی رژێم لەو پێوەندییە دا و لەماوەی رابردوو دا زۆر سەرتایی و ونەزانانە بووە. کاتێك سێ پاسداری تێ نەگەیشتو لەوکاتە دا لەگەڵ شارەزایێکی دۆزەرەوەی سەرچاوەکان پێوەندییان گرت و پرسیاریان لێکرد(ئەگەر ئۆرانیومی پێویست لەوەڵات بدۆزرێتەوە، چۆن دەتوانین بۆمبی ئەتۆمی لێ دروست بکەین؟) بۆ خۆی نیشانەی چۆنیەتی کارکردی ئەو رژێمەیە لەو پێوەندییەدا. لەدوای نەمانی یەکیەتی شورەوەی ، رژێمی ئاخوندی دەستە و دامێنی کارناسانی بێکارکراوی روسیە(یەکیەتی سۆڤیەت) و بە تایبەت ئۆکراین بوو وە ئەوانی بە نهێنی بە کرێ گرت. بەهاوکاری ئەو کارناسانە لە پلۆتۆنیومی پالیوراو تا بریلیوم و کەرەستە و دامەزراوەی مکانیکی بە نرخی گرانی لەوەڵاتانی ناوبراو کڕی، بێ ئەوەی کە ئامانج و کارکردی زۆرێك لەو مادە و کەرەستانە بۆ بەرێوەبەرانی رژێم ڕوون بێ. تەنیا بەڵێنی خاوکردنەوە بۆ رژێم ئەوە بوو کە ئەو کەرەستانە بۆ دروستکردنی بۆمبی ئەتۆم زەرور و پێویستە. بەو شێوەیە رژێم بۆ دەست خستنی ئەو کەرەستانە ئامادەی دانی هەر نرخێك بوو بیدا. وەڵاتانی چین و کورەی باکوور لەو بارودۆخە کەڵکیان وەرگرت و لەو سفرە پان و بەرینەدا تا توانیان کەڵکیان وەرگرت. زیاتر لەسێ میلیارد دۆلار لەسایتە جۆراوجۆرەکانی زەرەند و کاشان و پارچین و تاران و ئیسفەهان و باقی دیکە خەرج کراوە.

نمونەیێکی دیکە، وەڵاتی پاکستانە کە سانتریفۆژ گەلێك کە خۆی نیزیك ٢٠ـ١٥ ساڵ پێش ئێستا بۆ پالاوتە کردنی ئۆرانیومی بە کار هێناوە، فرۆشتویە بە رژێمی ئێران کە هەر ئێستا ئەو دەزگا پلە دووانە بە تەعمیرکردنەوەیان، کاری پالاوتە کردنی ئۆرانیوم دەکەن. پێمان وایە کە ئەو رژێمە یان ئۆرانیومی پالیوراوی بە گوێرەی پێویست لەئیختیار دایە و ئەو سانتریقۆژانەی هەیە وەیان ئەوەی کە سانتریفۆژە پلە دووەکانی پاکستان و لەوانە لەشێوەی ئەوان رژێم دروستی کردبێتن و بۆ خۆی سەرقاڵی پالاوتە کردنی ئۆرانیوم بێ تا گەیشتن بە بۆمبی ئەتۆم. ئەگەر وەهایە و ئامانجی رژێم ئاشتیخوازانە بووە، ئیتر بۆ چی وزەی ئەتۆمی لەئیختیار دامەزراوەییێکی نیزامیدا بوو کە ترۆریست بوونی بۆ کەس گومانی نەهێشتۆتەوە.

***

درێژەی نەوروز جێژنی نەتەوەیی ....

ترۆریزمی هەوسارپچراوی ئاخوندی:

رژێمی ئێران بناغەی سەرەکی ترۆریزمە و لەکەس شاراوە نییە کە ئەو رژێمە پاڵپشتی و یارمەتیدەر و ئەنجامدەری زۆرێك لەکردەوە ترۆریستیەکانە لەسەرانسەری جیهان دا. وەك دەزانین ئەحمەدی نەژاد لەماوەی رابردوو دا سەردانی عێراقی کردو و لەو پێوەندییە دا چەند داواکاریشی هەبوو. لەماوەی دوو رۆژ مانەوەی لەعێراق، کردەوەی ترۆریستی لەو وەڵاتە ئەنجام نەدرا، ئەوە بەڵگەیێکە بۆ ئەوەی کە بۆ خەڵکی عێراق و کەسانی دیکە هیچ گومانێك نەمێنێ کە هۆی بشێوی و ئاڵۆزی عێراق رژێمی ئاخوندیە و ئەوە ترۆریزمی هەوسارپچراوی ئاخوندانە کە عێراقی کردۆتە گۆمی خوێن و ئارامی و ئۆقرەیی بۆ خەڵکەکەی نەهێشتۆتەوە.

بە پێی ئەو سیاسەتە دژمنکاریانەی دەسەڵاتداران و هەوڵەکانی بۆ دروست کردنی بۆمبی ئەتۆمی تاکە چارەسەر بەردەوام بوون بە خەبات و راپەرین لەبەرانبەریاندا.

بۆیە داوا لەجەماوەری تێکۆشەری کوردستان و لاوانی خوینگەرم بە تایبەتی دەکەین بە یەکگرتوویی لەدژی رژێم خەباتی بێ ووچان درێژە پێ بدەن.

سازمانی خەبات ی کوردستانی ئێران وەك هێزێکی شۆڕشگێر و پێشرەوی خەباتی رزگاریخوازی گەلی کوردستان داوا لەئەندامان و دۆستانی لەناوخۆی کوردستان و هەروەها تێکرای ئەندامان و کومیتەکان لەدەرەوەی وەڵات دەکا، لەساڵی تویدا بە گیانێکی دیکە و بە هیمەت و هەوڵی زیاتر ئەرکە نیشتمانی و نەتەوەییەکانیان درێژە پێ بدەن.

گومان لەوەدانییە، رژێمی ئاخوندی ئاکامی لەناوچوون و رووخانە و سەرئەنجام بە خەباتی بەرینی خەڵکی ئێران و کوردستان ئازادی و ئاسوودەیی وەدی دێ.

جاریکی دیکە بەڵێن بە خەڵکی تێکۆشەر و ستەم لێکراوی کوردستان دەدەسن تا سەرکەوتن و هاتنە دی ئاواتەکانیان درێژە بە تێکۆشان بدەین.

لەگەڵ پیرۆزبایی دووبار

سازمانی خەبات ی کوردستانی ئێران

کومیتەی ناوەندی

١٣٨٧/١/١

شۆرای میللی مقاومەتی ئێران ناوەندی فەرماندەیی و بەرێوەبەری لێکۆڵینەوە ناوکەییەکان بۆ دروستکردنی کڵاوەی ئەتۆمی رژێمی ئێرانی ئاشکرا کرد

رۆژی چوار شەممە ١ی رەشەمەی ١٣٨٦، موحەمەد موحەدسین لە کونفرانسێکی رۆژنامەوانیدا لە شاری بروکسیل شوێنی لێکۆڵینەوە ناوکەییەکان و پرۆژەی دروست کردنی کڵاوەی ئەتۆمی جەنگی رژێمی ئاخوندی ئاشکرا کرد و لە سەر نەخشە شوێنەکانی دەست نیشان کرد.

موحەمەد موحەدسین بەرپرسی کۆمیسیونی دەرەوەی شۆرای میللی موقاومەت لەو کونفرانسە رۆژنامەوانیەدا، وردەکاریەکانی تێکڕای چالاکیە نهێنیەکانی رژێمی ئاخوندی بۆ هەواڵنێران ئاشکرا کرد.

ناوبراو رایگەیاند بە پێی ئەو زانیاریانەی هەمانە، رژێمی ئێران، هیچ کام لەو سێ بەشەی کە بۆ دروست کردنی بۆمبی ئەتۆمی پێویستە، رانەگرتوە و بەڵکو بە گەرمی خەریکی کار کردنە لەو پێوەندەدا. لە بەشێك لە روونکردنەوەکانی بەرێز موحەمەد موحەدسین هاتوە کە بە پێی زانیاری باوەڕپێکراو، رژێمی ئاخوندی ناوەندێکی چالاکی هەیە بۆ بەرهەم هێنانی کڵاوەی ئەتۆمی لە ناوچەی (خۆجێر) کە ناوچەیێکی پان و بەرین کە ١٢٠ کیلومترە ولە باشووری رۆژهەڵاتی تارانە. بە پێی ئەو زانیاریە نهێنی و رەمزی ئەو پرۆژەیەی رژێم ، (عەلیرەزا نووری)یە.